

УДК 316

Ю.А. КАЛАГІН

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО МЕТИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВВНЗ

Калагін Юрій Аркадійович – доктор соціологічних наук, доцент, професор кафедри психології та педагогіки Харківського університету Повітряних Сил

Автор пропонує читачеві ознайомитись з основними результатами соціологічного дослідження, присвяченого вивченню соціальних проблем реформування Збройних сил України. Показуються результати дослідження відповідності змісту виховної роботи у ВВНЗ сучасним вимогам. Обґрунтовується необхідність зміни мети і змісту виховної роботи у ВВНЗ, відповідно до місця і ролі Збройних сил України в суспільстві, що змінилися.

Ключові слова: соціально-професійний потенціал військовослужбовця, збройні сили, армія, реформування збройних сил, військова освіта.

Автор предлагает читателю ознакомиться с основными результатами социологического исследования, посвященного изучению социальных проблем реформирования Вооруженных Сил Украины. Показываются результаты исследования соответствия содержания воспитательной работы в ВВНЗ современным требованиям. Обосновывается необходимость изменения цели и содержания воспитательной работы в ВВНЗ, в соответствии с изменившимся местом и ролью Вооруженных сил Украины в обществе.

Ключевые слова: социально-профессиональный потенциал военнослужащего, вооруженные силы, армия, реформирование вооруженных сил, военное образование.

The author offers the reader learn basic sociological research devoted to the study of social problems of reforming the Armed Forces of Ukraine. Showing findings pursuant content of educational work in high school to date. The necessity to change the purpose and content of educational work in high school, according to the changing place and role of the Armed Forces of Ukraine in society.

Keywords: social and professional potential military, armed forces, army, reform the armed forces, military education.

© Ю.А. Калагін, 2013

Постановка проблеми. В Україні продовжується військова реформа. Наукове забезпечення реформи здійснюється науковими та навчальними закладами Міністерства оборони України. Дослідженню соціальних проблем реформування збройних сил та пошуку адекватних шляхів їх розв'язання присвячені науково-дослідні роботи, які виконуються на кафедрі психології та педагогіки Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. Зокрема, нещодавно завершено науково-дослідну роботу, мета якої – концептуалізація феномена соціально-професійного потенціалу військовослужбовця в умовах переходу на контрактний принцип комплектування. Соціально-професійний потенціал військовослужбовця (СППВ) розглядається як сукупність особистісних характеристик – здібностей, знань, умінь, якостей, потреб, інтересів, цінностей, ціннісних орієнтацій, настанов, мотивів, що формуються під впливом об'єктивних умов функціонування в армійському середовищі як єдність військово-спеціальної і соціальної спрямованості особистості військовослужбовця [1–3].

Для практичної роботи щодо формування та розвитку соціально-професійного потенціалу військовослужбовця необхідно визначити роль у цих процесах різних інституцій, в тому числі військової освіти. Тому дослідженню проблем військової освіти був присвячений один з етапів дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми освіти присвячені численні дослідження у соціологічній науці, найбільш глибоко проблеми освіти вивчалися: Б. Бернштейном, П. Бур-

дье, М.Вебером, Е. Гідденсом, Е. Дюркгеймом, Д.Т.Парсонсом, Н. Смелзером та ін. При цьому, П. Бурдье був одним з перших, хто звернув увагу на відтворювальну функцію освіти і заклав методологічні основи її наукового аналізу, показав, що освітня система виконує визначальну роль у процесі відтворення соціальної структури суспільства.

В сучасній соціології освіта досліджується як процес відтворення соціальних відносин і способів організації цього відтворення, а також освіта як соціальна система, як соціальний інститут. Особливий інтерес викликають праці В.І.Астахової, В.С.Бакірова, В.П.Городяненка, Н.П.Лукашевича, Л.Г.Сокурянської, Е.А.Подольської, В.В.Чепак. [4]. Різним аспектам проблем військової освіти присвячені роботи І.В.Біжана, П.В.Квіткіна Є.Я.Лусса, М.І.Нещадима, О.Ю.Панфілова, В.Г.Радецького, М.П.Требіна, О.С.Челпанова [5–7].

Разом з тим, практично відсутні роботи, присвячені вивченню питань ролі військової освіти в процесі формування та розвитку соціально-професійного потенціалу військовослужбовця, тому існує потреба в соціологічному аналізі цього соціального явища.

Мета дослідження. Метою статті є доведення результатів дослідження аналізу мети і змісту виховної роботи у ВВНЗ та відповідність вимогам сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виховна робота у ВВНЗ є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу. Виховання у військовому навчальному закладі – процес планомірного, систематичного формування і вдосконалення осо-

бистості курсанта (слухача) і військових навчальних колективів відповідно до їхніх інтересів, цілей будівництва Збройних сил України та оборони держави.

Процес виховання курсантів (слухачів) поряд із загальними рисами має особливості, зумовлені характером військової діяльності, специфікою цілей та завдань вищої військової школи.

По-перше, особливістю виховання у вищій військовій школі є те, що всебічний розвиток особистості курсанта (слухача) поєднується з формуванням у нього військово-професійних якостей офіцера.

По-друге, виховання курсантів (слухачів) спрямовується на формування та розвиток у них якостей офіцера-організатора, бойового керівника підрозділу, частини, корабля, який глибоко розуміє природу сучасного бою, здатен не губитися в обстановці, яка швидко змінюється, творчо управляти підлеглими, наполегливо й рішуче досягати поставлених цілей, виконання наказів вищого командування.

По-третє, важливою особливістю процесу виховання у ВВНЗ є формування в курсантів (слухачів) якостей військового педагога, вчителя та вихователя підлеглих, який уміє спілкуватися і працювати з людьми, згуртовувати їх у дружний колектив, а також має педагогічний такт. Він повинен бути вимогливим, чуйним і дбайливим командиром, який володіє принципами й методами виховання, здатен ефективно використовувати весь арсенал педагогічних засобів, удосконалювати свою педагогічну культуру і майстерність.

Виховна робота у ВВНЗ охоплює організаційні, морально-психологічні, педагогічні, інформаційні, культурно-просвітницькі та військово-соціальні заходи, які проводяться, як визначено у керівних документах, з метою формування у курсантів (слухачів) морально-психологічних якостей, необхідних для військової служби. Тобто мета виховної роботи у ВВНЗ – виключно підготовка до військової служби. Така мета виховної роботи має право на існування, але вона може бути складовою виховної роботи, що проводиться у ВВНЗ, тому що життя сучасного військового не обмежується виключно рамками військової служби. Останнім часом значно змінилося місце та роль армії у суспільстві, посилюється соціальний характер функцій Збройних сил України.

Нині традиційна думка про те, що Збройні сили України реалізують тільки зовнішню функцію, вирішують винятково військові задачі, не відповідає дійсності. Армія розширює свої суспільні функції, бере участь у боротьбі зі стихійними лихами і наслідками техногенних катастроф, що виникають у результаті людської діяльності; здійснює рятувальні роботи за допомогою повітряного і морського транспорту збройних сил; здійснює контроль за збереженням навколишнього середовища і природних ресурсів, виконує професійну підготовку дітей з нужденних родин та ін.

У дослідженні ми висунули гіпотезу, що якщо мета виховної роботи у ВВНЗ не відповідає вимогам часу, не враховує зміну місця та ролі армії

у суспільстві, посилення соціального характеру функцій Збройних сил України, то завдання виховної роботи також не відповідають сучасності.

Відповідно для досягнення поставленої мети виховної роботи у ВВНЗ пропонується вирішити такі завдання:

- виховання у курсантів (слухачів) глибокого почуття любові до України, її народу, бойових якостей, духовної та психологічної готовності зі зброєю в руках захищати Українську державу, особистої відповідальності за оборону і безпеку України;
- формування в особового складу поваги до Конституції та законів України, свідомого виконання вимог військової присяги і статутів Збройних Сил України, наказів та директив Міністра оборони України;
- виховання у курсантів (слухачів) свідомого, творчого ставлення до навчання, високої культури поведінки;
- виховання у військовослужбовців високих моральних і бойових якостей на історичних традиціях українського народу, свідомого ставлення до виконання службових обов'язків, гордості за належність до Збройних Сил України, вірності традиціям і бойовому прапору; ефективне використання з цієї метою військових ритуалів;
- забезпечення психологічної адаптації всіх категорій особового складу ВВНЗ відповідно до їх фаху та індивідуальних нервово-психологічних особливостей; проведення відповідної профілактичної роботи;
- вивчення соціально-психологічного стану в підрозділах ВВНЗ, опрацювання пропозицій командирів усіх ступенів щодо вдосконалення виховної роботи;
- вивчення та коригування соціально-психологічного стану в підрозділах ВВНЗ, проведення соціально-психологічних заходів щодо зміцнення військової дисципліни;
- розробка рекомендацій щодо укомплектування та використання військовослужбовців на відповідних посадах з урахуванням їх нахилів;
- соціально-психологічний аналіз чинників, які сприяють виникненню нестатутних стосунків та інших негативних явищ, їх соціально-психологічна профілактика та корекція;
- організація та проведення заходів з виконання вимог законодавчих актів України щодо соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, працівників Збройних Сил України;
- вжиття необхідних заходів щодо стабілізації викладацьких колективів, формування в них атмосфери творчої роботи, високої моралі та відповідальності;
- виховання в курсантів (слухачів) якостей, необхідних майбутньому офіцеру, здатному грамотно навчати і виховувати підлеглих, зміцнювати військову дисципліну й організованість, підтримувати постійну бойову готовність, уміло згуртовувати військові колективи, працювати в умовах демократизації життя в армії та на флоті.

Аналіз змісту основних завдань виховної робо-

ти у ВВНЗ показує, що їх вирішення сприяє формуванню переважно військово-професійної спрямованості майбутніх офіцерів, технократичного світогляду, функціонально-споживацьких стандартів ставлення до підлеглих, особового складу, а таким чином – розвитку виключно професійного компонента потенціалу майбутнього офіцера.

Для здійснення виховної роботи у ВВНЗ визначаються конкретні посадові особи. Функціональні обов'язки посадових осіб структур виховної роботи ВВНЗ визначаються статутами Збройних сил України, наказами та директивами Міністра оборони України, вказівками начальника Головного управління виховної роботи Міністерства оборони України, відповідними інструкціями, Статутом ВВНЗ і можуть доповнюватися і коригуватися, виходячи з конкретних умов, що склалися.

Розглянемо зміст посадових обов'язків щодо розвитку соціально-професійного потенціалу курсантів (слухачів), ми передбачаємо, що вони теж не відповідають вимогам часу. Безпосередньо керує органами з гуманітарних питань і відповідає за їх діяльність та морально-психологічний стан особового складу заступник начальника ВВНЗ з гуманітарних питань – начальник відділу. Він є прямим начальником для всього особового складу ВВНЗ.

Заступник начальника ВВНЗ з гуманітарних питань – начальник відділу в роботі з формування та розвитку СППВ відповідає:

- за формування свідомого і відповідального ставлення до оволодіння військовими знаннями, підвищення рівня професійної майстерності – спрямованість роботи на формування та розвиток професійної компоненти потенціалу особистості;

- за військову дисципліну, морально-психологічний стан особового складу, підтримання правопорядку у повсякденній діяльності особового складу – спрямованість роботи на формування та розвиток професійної компоненти потенціалу особистості;

- за морально-психологічне забезпечення бойової готовності, бойової підготовки, виконання бойових завдань, льотної підготовки, несення внутрішньої та вартової служби – спрямованість роботи на формування та розвиток професійної компоненти потенціалу особистості;

- за організацію інформаційно-пропагандистського забезпечення, культурно-виховної та просвітницької роботи з особовим складом – спрямованість роботи на формування та розвиток СППВ.

Начальник відділення морально-психологічного забезпечення навчально-виховного процесу – заступник начальника відділу відповідає:

- за організацію та проведення комплексу заходів щодо морально-психологічного забезпечення бойової, мобілізаційної готовності – спрямованість роботи на формування та розвиток професійної компоненти потенціалу особистості;

- за морально-психологічне забезпечення військової дисципліни та правопорядку – спрямованість роботи на формування та розвиток професійної компоненти потенціалу особистості;

- за відпрацювання документів щодо морально-психологічного забезпечення бойової і мобілі-

заційної готовності відділу з гуманітарних питань – спрямованість роботи на формування та розвиток професійної компоненти потенціалу особистості;

- за перспективне та поточне планування заходів виховної роботи з морально-психологічного забезпечення військової дисципліни, контроль їх виконання в частинах і підрозділах ВВНЗ – спрямованість роботи на формування та розвиток професійної компоненти потенціалу особистості;

- за професійний аналіз спеціалістів гуманітарного профілю, їх професійну підготовку, за планування та організацію роботи особового складу відділу – спрямованість роботи на формування та розвиток професійної компоненти потенціалу особистості.

Начальник відділення інформаційно-пропагандистського забезпечення відповідає:

- за організаційно-методичне забезпечення гуманітарної підготовки, враховуючи, що у переліку тем з гуманітарної підготовки немає тем соціальної спрямованості – спрямованість роботи на формування та розвиток професійної компоненти потенціалу особистості;

- за інформаційно-пропагандистське забезпечення повсякденної діяльності – спрямованість роботи на формування та розвиток професійної компоненти потенціалу особистості;

Результати дослідження показали, що функціональні обов'язки суб'єктів виховної роботи у ВВНЗ не спрямовані на розвиток СППВ. Суб'єкти виховної роботи зосереджуються виключно на формуванні виконавчої дисципліни, вірності бойовим традиціям, не формуючи уявлення про розширення соціальних функцій цієї інституції, посилення відповідальності за свою професійну діяльність.

Висновки. Таким чином, зміст основних завдань виховної роботи у ВВНЗ, практична робота суб'єктів виховної роботи у ВВНЗ спрямовані на формування професійного компонента потенціалу майбутнього офіцера, що не відповідає вимогам сучасності. Процес трансформації інституту армії, зміна вимог до особистості військовослужбовця диктують необхідність удосконалення виховної роботи у ВВНЗ. Головною метою виховання курсанта повинно стати формування його як громадянина, патріота своєї держави, який на основі набуття соціального, військового досвіду, фізичного вдосконалення, успадкування духовних надбань українського народу досягне достатнього рівня розвитку політичної, військової, правової, моральної, трудової, художньо-естетичної культури, буде здатним захистити національні інтереси України.

Складні умови сьогодення та стан справ в Україні, в її збройних силах і, зокрема, у ВВНЗ вимагають від командування, офіцерів-вихователів і науково-педагогічних працівників пошуку сучасних шляхів удосконалення процесу виховання майбутніх офіцерів. Такими шляхами мають стати:

- реформування спрямованості і змісту виховання відповідно до вимог Конституції та Военної доктрини України, наповнення його соціальним змістом;

- впровадження нових підходів, виховних систем, форм і методів виховання, які б відповідали

подальшому всебічному розвитку особистості юнака, враховували б історичний досвід військового виховання молоді України;

- координація зусиль військових органів з державними і громадськими інституціями у справі виховання особи воїна-громадянина;

- розробка та впровадження у навчальний процес досліджень з проблем становлення та розвитку соціально-професійного потенціалу особистості курсантів (слухачів);

- встановлення тісного зв'язку з громадськими організаціями, трудовими та навчальними колективами, сім'ями, з яких прибули юнаки на навчання у ВВНЗ;

- розробка чітких державних стандартів, кри-

теріїв вихованості курсантів;

- докорінні зміни у підготовці та перепідготовці військових кадрів, які відповідають за виховну роботу з курсантами;

- розвиток та постійна підтримка різноманітних громадських молодіжних об'єднань, клубів за інтересами, уподобаннями з метою всебічного розвитку особистості курсанта (слухача);

- широке використання у навчально-виховному процесі позитивних надбань української національної культури та культур інших народів.

Виховання курсантів (слухачів) ВВНЗ повинно проходити в контексті загального розвитку особистості, у процесі засвоєння ними суспільного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Калагін Ю. А. Військова служба за контрактом: соціальний вимір : [монографія] / Ю. А. Калагін. – Х. : ХУПС, 2008. – 337 с.
2. Калагін Ю. А. Теоретико-методологічні підходи до соціологічного аналізу соціально-професійного потенціалу військовослужбовця / Юрій Калагін // Соціальна психологія. – 2011. – № 1 (45). – С. 151 – 156.
3. Калагін Ю. А. Технології підвищення рівня соціально-професійного потенціалу військовослужбовця в сучасній Україні / Ю. А. Калагін // Український соціум. – 2010. – № 4 (35). – С. 51 – 59.
4. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. – Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, 2000-2007 рр.
5. Гуманітарний вісник Збройних сил України. – К.:МО України. – 2005. – №1, 2006. – №1(2);
6. Біжан І. В. та ін. Організація навчально-виховного процесу, методичної і наукової роботи у вищій військовій школі / І.В. Біжан. – Харків, ХВУ, 2001 – 410 с.;
7. Требін М. П. Армія та Суспільство: соціально-філософський аналіз взаємодії в умовах трансформації: монографія / М.П. Требін – Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2004. – 404 с.